ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 120, Eylül 2021, s. 78-91

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.52106>

Yayın Geliř Tarihi / Article Arrival Date
14.07.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.09.2021

Dr. Öğr. Üyesi Ülkü MAZMAN İTİK

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Güvenlik Programı
umazman@cumhuriyet.edu.tr
Orcid: 0000-0003-2472-9093

COVID 19 PANDEMİ SÜRECİNDE SERBEST MUHASEBECİ MALİ MÜŞAVİRLERİN YAŞADIĞI SORUNLAR ÜZERİNE SİVAS İLİNDE BİR ARAŞTIRMA¹

Öz

Tüm dünyada etkisini gösteren Covid-19 virüsü Türkiye’de görölmeye başladığı tarihten itibaren tüm sektörleri ve tüm meslekleri etkisi altına almıştır. Bazı meslekler daha durağan bir hal alırken birçok mesleğin de çalışma süresi ve yoğunluğu önemli derecede artmıştır. Bu mesleklerden birisi de muhasebe mesleğinin temsilcileri olan Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerdir. Pandemi sürecinde işletmelerin yaşadıkları maddi problemler ve üstlenmek zorunda oldukları yükümlölükler dolayısıyla Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler bu süreçte devlet ile işletmeler arasında önemli bir köprü vazifesi yapmıştır. Devlet pandemi sürecinde ekonomik problemleri aşmak ve işletme sahiplerine ve çalışanlara destek olmak amacıyla birçok destek programı açıklamıştır. Bu imkânlardan yararlanmak isteyen işletmeler ve çalışanlar için gerekli olan bilgiler ve dokümanların birçoğu mali müşavirler aracılığı elde edilmiştir. Bu durum meslek mensuplarının hem iş yükünü artırmış hem de yeni duruma uyum sağlamalarını gerekli kalmıştır. Çalışmanın amacı Sivas ilinde bulunan mali

¹ Bu çalışma 17 Aralık 2020 tarihinde, IV. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumunda özet metin olarak sunulmuştur.

müşavirlerin pandemi sürecinde yaşadıkları sorunları ortaya koymaktır. Çalışmanın örneklemini Sivas’ ta meslek odasına kayıtlı rastgele seçilen 5 meslek mensubudur. Araştırma verilerinin toplanması amacıyla 6 adet soru katılımcılara sorulmak üzere hazırlanmıştır. Araştırma verileri, mülakat tekniği ile toplanmış olup bu görüşmeler esnasında katılımcılardan izin alınarak ses kaydı yapılmıştır. Çalışmada her bir katılımcının verdiği cevaplar ayrı ayrı ele alınarak yorumlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Covid-19, Pandemi, Korona virüs, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlere Etkileri

A RESEARCH IN SIVAS PROVINCE ON THE PROBLEMS EXPERIENCED BY INDEPENDENT ACCOUNTANT FINANCIAL ADVISORS DURING THE COVID 19 PANDEMIC PROCESS

Abstract

After the Covid-19 virus had started to be seen in Turkey which has taken effect all over the world all sectors and all professions have been affected. While some professions have become more stable, the working time and intensity of many professions have increased significantly. One of these professions is financial advisors who are the representatives of the accounting profession. Financial problems faced by businesses during the pandemic period and the obligations they had to undertake caused financial advisors to become an important bridge between the government and businesses in this process. The government has announced many support programs in order to overcome economic problems and support business owners and employees during the pandemic period. Most of the information and documents required for businesses and employees who want to benefit from these opportunities have been obtained through financial advisors. This situation both increased the workload of the members of the profession and required them to adapt to this new situation. The study aims to reveal the problems experienced by financial advisors in Sivas during the pandemic process. The sample of study is 5 randomly selected professionals registered in the Professional chamber in Sivas. Six questions were prepared to be asked to the interviewers to collect the research data. Research data were collected through interviews, and during these interviews, voice recordings were taken with the permissions of the interviewers. The interview technique was used in the study and the answers given by each participant were evaluated separately and interpreted.

Keywords: Covid-19, Pandemic, Corona Virus, Effects on Financial Advisory Profession

1. GİRİŞ

Muhasebe mesleği bütün ülkelerin ekonomik yapısını oluşturan kuralların özel işletmeler ile kamu işletmeleri tarafından ilke ve kurallara uygun olarak objektif, güvenilir ve nesnel bir tutumla gerçekleşmesine katkı sağlayan meslek dalıdır (Gökgöz ve Zeytin, 2012, s. 478). Mali yapının sağlıklı bir şekilde işlemesi için ihtiyaç duyulan tüm bilgiler ve belgeler muhasebe meslek mensupları tarafından hazırlanarak ilgili kişi ve kurumlara sunulur. (Tuğay ve Tekşen 2014,s.224). Muhasebe mesleği tarafından üretilen tüm bu bilgiler işletme içi ve dışı tarafları ve devleti ilgilendirdiği için toplumsal sorumluluk gerektiren, her geçen gün önemi artan bir

meslek haline gelmiştir (Karasioğlu ve diğerleri, 2018, s.25). Muhasebe mesleğinin öneminin artmasının bir diğer nedeni, işletmenin mali faaliyetleri hakkında doğru, anlamlı ve zamanında sağlanan tüm bilgilerin, muhasebe mesleğinin işletmeye etkili yönetim imkânı sağlayabilmesidir (Şendurur ve Çelik, 2020, s.27). Ancak birçok meslekte olduğu gibi muhasebe mesleğinde de yaşanmakta olan birçok sorun mevcuttur. Kızıl ve diğerlerinin (2018) yılı çalışmalarında, Kalaycı ve Tekşen (2016) yılında yaptıkları çalışmalarında muhasebe mesleğinin temel sorunları arasında yoğun çalışma temposu, devlet kurumlarında yaşanan aşırı bürokrasi, çok sık yapılan denetimler, düşük ücret gibi benzer sorunları tespit etmişlerdir. Yaşamın olağan zamanlarında gündemde olan bu ve benzeri sorunlar 13 Mart 2020 tarihinde tüm dünyayı etkisine alan Covid 19 salgınında daha belirgin hale gelmiştir. Bu zorlu süreçte meslek mensuplarının sorumlulukları artmış salgın ortamında kısmi ve tam kapanmalara rağmen fazla mesai yaparak çalışmışlar özetle, meslek etiğine uygun olarak üzerlerine düşen görevleri yerine getirmişlerdir.

Çalışmanın amacı, Covid 19 Pandemi sürecinde Sivas ilinde bulunan Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin (SMMM), yaşadığı sorunları tespit etmek ve önerilerde bulunmaktır. Çalışmanın amacını gerçekleştirmek için mülakat tekniği kullanılmıştır. Çalışma üç aşamadan oluşmaktadır, ilk aşamada muhasebe mesleğine yönelik tanımlamalar ve Covid 19 Pandemi sürecinde muhasebe meslek mensuplarını etkileyen gelişmeler yer almaktadır. Diğer bölümde mülakat tekniğine göre hazırlanmış sorular ve meslek mensuplarının cevaplarına yer verilmiştir. Sonuç kısmında ise elde edilen bulgular ışığında sonuçlar yorumlanmaya çalışılmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Aydemir (2015), çalışmasında 428 adet SMMM'ye anket uygulamış, muhasebe meslek mensuplarının karşılaştıkları sorunları ve çözüme yönelik beklentilerini tespit etmeye çalışmıştır. Çalışmanın sonuç kısmında, meslek mensupları iş yüklerinin ağır olduğunu, bazı meslektaşlarının ucuza defter tuttuklarını, mükelleflerden zamanında tahsilat yapamadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca meslek yaşantısının özel hayatlarını etkilediği ve sağlık sorunlarıyla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca mükelleflerden yanıltıcı belge ve bilgi vermemeleri, sorumluluklarını bilmeleri gerektiği yönünde beklentileri olduğunu ifade getirmişlerdir.

Gündüz ve Özen(2016) ,çalışmalarında muhasebe meslek mensuplarının sorunlarına yönelik Uşak ilinde bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada meslek mensuplarının memnuniyet düzeyi Kruksall-Wallis testi ile analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda, meslek mensuplarının genel anlamda mesleklerinden memnun oldukları, ancak çözüme kavuşmayan çok sayıda sorunlarının olduğu tespit edilmiştir.

Dizman ve Güney (2015), çalışmalarında Erzincan ilinde bulunan meslek mensuplarının, kamu kurumlarında karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerilerine yönelik bir çalışma yapmışlardır. Çalışmaya SMMM'ler ve Yeminli Mali Müşavirler (YMM) dâhil edilmiştir. Çalışmanın sonucunda meslek mensuplarının özellikle vergi dairelerinde sorun yaşadıklarını tespit etmişlerdir. Bu konunun çözümü için, kamu kurumlarından ve meslek odalarından çözüm üretmelerini beklediklerini, çözüm için büyük bir beklenti içinde olduklarını tespit etmişlerdir.

Ardahan (2010), çalışmasında meslek mensuplarının problemlerini ve mesleği algılama biçimlerini tespit etmeye yönelik Antalya ilinde bir anket çalışması yapmıştır. Çalışmanın sonucunda, SMMM'lerin iş doyumlarının yüksek olduğu ancak iş yasaları ile meslek odalarının

faaliyetlerinden memnun olmadıkları, mükelleflerin üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmediği ücret ödemelerini aksattıklarını tespit etmişlerdir.

Gökgöz ve Mustafa (2012), çalışmalarında Bilecik ve Yalova illerindeki meslek mensuplarının sorunlarını tespit ederek iş dünyasından maliyeden ve meslek odalarından beklentilerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Çalışmanın sonuç kısmında meslek mensuplarının iş yüklerinin fazla olduğu, ücretlerini zamanında tahsil edemedikleri mükelleflerin evrakları zamanında teslim etmedikleri ve bürokrasinin çok olduğu yönünde sonuçlara ulaşmışlardır.

Çelik ve Şendurur (2020), çalışmalarında, Muş ve Ağrı illerinde 53 meslek mensubuna anket uygulamış ve muhasebe meslek mensuplarının sorunlarını ve beklentilerini tespit etmeye çalışmışlardır. Çalışmanın sonuç kısmında muhasebe meslek mensupları arasında haksız rekabet yaşandığını iş yüklerinin fazla olduğu ücretlerini zamanında alamadıklarını meslek örgütlerinin ve Hazine Bakanlığının bu konu hakkında yardımcı olmalarını beklediklerini tespit etmişlerdir.

Hepaksaz (2018), çalışmasında, muhasebe meslek mensuplarının sorumlulukları ve yetkileri arasındaki ilişkiyi vergi çerçevesinde araştırmıştır. Çalışmanın sonuç kısmında muhasebe meslek mensupları ve vergi mükellefleri arasındaki ilişkilerde yetki çatışması yaşandığı, yetki durumunun netlik kazanması gerektiği belirtilmiştir.

Ede ve Karahan (2020), çalışmasında Gaziantep'te faaliyet gösteren 321 Serbest Muhasebeci Mali Müşavire anket uygulamışlardır. Çalışmanın sonuç kısmında, meslek mensuplarının düşük ücretle çalıştıkları, iş tempolarının yoğun olduğu, meslek mensuplarının belirli konularda ve sektöre yönelik uzmanlaşmaları gerektiği, dijitalleşmenin mesleğe uzun vadede zarar vereceğini, meslek kuruluşlarının ve diğer kurumların muhasebe mesleğini en iyi yerlere taşınması için çalışma yapmaları gerektiğini ortaya koymuşlardır.

Durmuş ve Sekizsu (2017), çalışmalarında, Malatya ilinde bulunan SMMM'lerin meslek ile ilgili görüşlerini ve sorunlarını analiz eden bir çalışma yapmıştır. Çalışmanın sonuç kısmında mesleğin yorucu ve yıpratıcı olduğu, meslek mensupları ve mükelleflerle ilgili sorun yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır. Çalışmanın bir diğer sonucu da, kamu kurumları ve meslek odaları ile yaşanan sorunların çözülmemesi için bir girişimde bulunulmaması olup bu sorunun çözülmesi için önerilerde bulunmuşlardır.

3. SERBEST MUHASEBECİ MALİ MÜŞAVİRLİK MESLEĞİNİN ÖNEMİ

Muhasebe mesleği doğduğu ilk günden bugüne kadar geçen süre zarfında sürekli olarak kendini yenilemiş ve gün geçtikçe daha aktif bir yapıya bürünmüştür (Gülçin, 2018, s.670). Muhasebe mesleğinin tarihsel gelişimini incelediğimizde sorumluluk ve muhasebe kavramlarının eşanlı kullanıldığı örnekler dikkat çekmektedir. İngilizce dilinde “accountant” muhasebe mesleğini yapan kişi ve “accountable” (sorumlu) kelimelerinin aynı kavramdan türetilmiş olması bu duruma en güzel örnektir (Raepers ve Çallıalp, 1996, s.184). Tarihsel süreçte muhasebe mesleği sadece devlete ödenecek vergileri hesaplamaya aracı olan bir meslek dalı olarak görülmüştür (Altan, 2004, s.30). Ancak tüm dünyada ticari sınırların evrenselleşmesi teknolojik alanda yaşanan gelişmeler ve işletmelerin faaliyetlerinin tüm dünyaya yayılması muhasebe mesleği gibi birçok mesleğin, diğerlerine göre daha ön plana çıkmasına sebep olmuştur.

Muhasebe mesleği ezbere yapılan bir iş niteliğinde değil, belirli konularda uzmanlık bilgi tecrübe gerektiren prestijli bir meslektir (Raepers ve Çallıalp, 1996, s. 184). Başka bir tanımda

“Muhasebe meslek elemanı, teorik eğitim ve uygulamalarda edinmiş olduğu muhasebe ile ilgili, beceri ve deneyimlerini sorumlu olduğu kişilere ve talepte bulunanlara, muhasebecilik mesleği ile ilgili yasaların ve mesleki kurumların öngördüğü sınırlar çerçevesinde faaliyetini sürdüren bir profesyoneldir” şeklinde ifade edilmiştir (Civelek ve Durukan, 1997, s. 33). Bu sebeple muhasebe mesleği özünde dengeyi esas alan bir düşünce tarzı ve aynı zamanda bir yaşam felsefesidir (Sayım ve Usman, 2016, s.107).

Muhasebecilik mesleği yakın zamana kadar yasal sınırları belirlenmiş bir meslek değilken meslek için önemli bir dönüm noktası olan 3568 Sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik kanunun yürürlüğe girmesi ile yasal statüsünü kazanmıştır (Gündüz ve Özen, 2016, s.68). 1989 yılında yürürlüğe giren bu kanundan sonra muhasebecilik ve malî müşavirlik mesleğinin faaliyet konusu sınırları ve çalışma alanı kanunda açıklığa kavuşturulmuştur. 2015 yılında ise meslek ile ilgili önemli bir gelişme daha yaşanmıştır. 22 Mayıs 2015 tarihinde yönetmeliğin 2.maddesi ile 3568 sayılı kanun yasal bir konuma kavuşturulmuş ve muhasebecilik ve malî müşavirlik mesleğinin konusu kanunda açıkça belirtilmiştir. Ayrıca 22 Mayıs 2015 tarihli resmî gazetede yayınlanan yönetmeliğin 2. Maddesi ile “Serbest Muhasebecilik” ifadesi yönetmelikten çıkarılmış ve meslek iki ünvanlı bir yapıya kavuşturulmuştur. Bunlar “Serbest Muhasebeci Mali Müşavir” ve “Yeminli Mali Müşavir” ünvanıdır (Dizman ve Güney, 2015, s. 98).

Muhasebecilik mesleğini önemli ölçüde etkileyen diğer gelişmeler ise şunlardır.1992 yılında yürürlüğe giren Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT) ile yapılan kayıtlar ve uygulamalar standartta bağlanmış, ardından Tek Düzen Hesap Planı uygulamaya konulmuştur. Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odalar Birliği (TÜRMOB) tarafından kurulan Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulunun (TMUDESK) 1997 yılında uygulamaya koyduğu Türkiye Muhasebe Standartları (TMS), muhasebe uygulamalarını modern bir sistem haline getirirken aynı zamanda muhasebe mesleğinde daha ilkeli ve örgütlü bir yapıya dönüşmesine katkı sağlamıştır (Yılmaz, vd, 2016, s.299). 1 Ocak 2005 yılında ise farklı ülkelerden bilgi kullanıcılarının paralel olarak ihtiyaç duydukları finansal bilgileri sağlamak amacıyla hazırlanan Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS) ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına (UFRS) gündeme gelmiştir. Avrupa Birliği üye ülkeleri ile birlikte birçok ülke 1 Ocak 2005 tarihinde UFRS’yi uygulama kararı almış, Türkiye de bu gelişmeler kayıtsız kalmamış ve bu sisteme dâhil olmuştur (Gülçin, 2018, s.671). 2011 yılında ise 2005 yılında yaşanan gelişmeler yasal zemine oturtularak yeni Türk Ticaret Kanunu uygulanmaya başlamıştır. Bu kanun ile UMS ve UFRS Standartlarına uyum zorunluluğu getirilmiş, uygulamaya konulan bu standartlar sayesinde de muhasebe mesleği uluslararası bir nitelik ve kalite kazanmıştır (Dizman ve Güney, 2015, s.99). Yasal mevzuatta yapılan bu düzenlemelerle birlikte dünyada teknoloji alanında yaşanan gelişmeler ve dijitalleşme sonucu muhasebe meslek mensupları da bu süreçten etkilenmiştir. Gelecekte teknolojinin yapay zekâ sistemlerini muhasebecilerle buluşturarak, birlikte çalışmalarını zaruri hale getireceği beklenmektedir. Yapay zekâ sistemleri vasıtasıyla muhasebe meslek mensupları kısa sürede çok fazla miktarda veriyi doğru bir şekilde analiz etmesi mümkün olacaktır. Geleceğin muhasebecileri, bir müşterinin kayıtlarını ve vergi hesaplamalarını yapan ve doğruluğunu kontrol eden kişi olmayacak, firmaların işlerini sürdürebilmesi için gelecek için planlar yapan ve mühim iş kararlarının verilmesinde yardımcı olan kişiler olacaktır (Yardımcıoğlu ve diğerleri, 2019,s.43). Muhasebe mesleği yaşanan bu gelişmelerin de etkisi

ile her dönem daha fazla kişinin tercih ettiği bir meslek olmuştur. Türkiye’ de mesleği icra eden SMMM ve YMM sayısı Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: 2009 2019 Yılları Arası Türkiye’de Muhasebe Mesleğini İcra Edenlerin Sayısı

	YMM Sayısı	SMMM Sayısı
2009	3.855	47.736
2010	3.858	57.405
2011	3.895	67.135
2012	4.097	72.974
2013	4.271	76.561
2014	4.578	80.577
2015	4.685	90.044
2016	4.723	90.044
2017	4.645	94.742
2018	4.796	98.541
2019	4.783	102. 183
2020	4.792	114.464
TOPLAM	119.256	

Kaynak: Turmob verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.(turmob.org.tr)

4. COVID 19 PANDEMİ SÜRECİNDE MUHASEBE MESLEK MENSUPLARINI ETKİLEYEN GELİŞMELER

Covid 19 pandemi sürecinde ve diğer olağanüstü durumlarda sağlık sektörü ve diğer sektörlerin ayakta kalması için ekonominin ayakta kalması gerekir. Ekonominin en küçük yapı birimleri olan işletmeler ile devlet arasında köprü görevi yapan meslek SMMM mesleğidir. 2020 yılı aslında ülkemizde, mükellefler ve mali müşavirlik mesleği için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Maliye Bakanlığı 2020 yılında uzun zamandan bu yana planladığı dijitalleşme ve e-dönüşüm planını hayata geçirmek istemiştir. Ancak yapılan tüm planlar 2020 yılında yaşanmış olan Covid-19 pandemi sürecinde ertelenmiş veya kısmen uygulanmıştır. Bu süreçte mükellefleri ve dolayısıyla SMMM’leri etkileyen birçok gelişme olmuştur (Şahin, 2020, s.1).

Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) 2019 yılı sonu ve 2020 yılı başı itibarı ile Türkiye’de özel sektörde elektronik dönüşümler yani dijitalleşme e-dönüşüm alanını iyice genişletmiş ve bu kapsamda birçok mükellef e-arşiv, e-fatura, e-serbest meslek makbuzu e-defter, e-müstahsil makbuzu, gibi birçok elektronik belge ile tanışmak zorunda kalmıştır. Mükellefler ve meslek mensupları dijitalleşme ve e-dönüşüm uygulamalarına ayak uydurmaya çalışırken 11 Mart tarihinde, ilk korona virüs vakasının görülmesi ve dünyada salgın ilan edilmesi sebebi ile GİB öncelikle Gelir Vergisi Beyannamelerini, sonrasında ise mart ayında düzenlenecek diğer beyannameleri Katma Değer Vergisi (KDV) , Muhtasar, Ba-Bs formları gibi

beyannameler yaşanan gelişmeler sebebiyle ertelenmiştir. Bu gelişmeler devam ederken 19 Mart 2020 tarihinde birçok işletme kapandı veya üretime ara verildi, açık kalan işletmeler ise ya kısmi çalışma yoluna giderek personel azalttılar veya mevcut personeli daha az çalıştırma yoluna gitmişlerdir. Bu süreçte yaşanan bir diğer gelişmede uygulamada çok kullanılmayan Kısa Çalışma Ödeneğinin gündeme gelmesi olmuştur. KÇÖ “Bir işçinin kendi kusurundan kaynaklanmayan, sebeplerden dolayı hiç çalışmaması veya eksik çalışması sonucunda uğradığı gelir kaybını telafi etmek ve işverene ek maliyet getirmeden ücretinde yaşanan düşüşün İş-Kur tarafından işsizlik ödeneği vasıtası ile finanse edilmesidir” (Topgül, 2020, s.12). Kısa Çalışma Ödeneğinin (KÇÖ) uygulamaya konulması ile işverenlere bazı sorumluluklara yüklenmiştir. Bu bağlamda işverenlerin başvuru yapması ve çalışanların bordro puantajlarını sisteme girmeleri gerekiyordu. Ancak işverenlerin bu sisteme ayak uyduramaması sebebi ile yapılacak bu işler SMMM sorumluluğuna verilmiştir.

SMMM’ler KÇÖ ile ilgili sorumluluklarını yerine getirirken 17.04.2020 tarihinde çalışanlara Ücretsiz İzin Desteği (ÜİD), le ilgili düzenlemeler yürürlüğe girmiştir. Ücretsiz izin desteği “Kısa çalışma ödeneğinden faydalanamayan ve aynı zamanda ücretsiz izne çıkarılmış olan çalışanlara yönelik günlük belirli bir miktar üzerinden gerçekleştirilen yardımdır” (<https://www.iskur.gov.tr>). Bu yardımın çalışanlar tarafından alınabilmesi için işverenin başvuru işlemlerini gerçekleştirmesi gerekmektedir ancak, bu konuda işverenlerin yetersiz kalması ve süreci yönetememeleri dolayısı ile bu rolü mali müşavirler üstlenmiştir. Yüzbinlerce çalışanın ücretsiz izin desteğinden yararlanması için mali müşavirler gece gündüz yasaklara rağmen mesai harcayarak topluma faydalı olmuş ve üzerlerine düşen görevi yerine getirmeye çalışmışlardır. Bu süreçte yaşananlar dolayısı ile Vergi İdaresi de süreci yönetmek adına bazı önlemler almış olsada ekonominin devamı için alınan önlemlere belirli dönemler ara verilmiş ve böylece biriken sorumluluklar bir sonraki dönemde daha ağır bir iş yükü olarak SMMM’lere geri dönmüştür.

Korona virüs salgını sürecinde Vergi İdaresi tarafından uygulanan bazı önlemler, kolaylıklar ve ertelemelerden bazıları şunlardır (Şahin, 2020, s.1).

- * Mücbir sebep nedeniyle beyanname, bildirim ve ödeme sürelerinin uzatılması,
- * 2019 takvim yılı gelir vergisi beyannamelerinin süre uzatımı
- * Mart 2020 dönemi KDV beyannameleri, ilişkin süre uzatımı,
- * KDV beyannameleri, ilişkin süre uzatımı,
- * Muhtasar ve prim hizmet beyanname uygulanmasının ertelenmesi,
- * Mücbir sebep kapsamında KDV tevkifatı
- *Tecil-terkin uygulaması kapsamında ihracat sürelerinin uzaması,
- * Konaklama vergisinin uygulanma tarihi ertelendi,
- * YMM tasdik raporları ibraz süresinin uzatılması,
- * Bazı vergilerde kredi kartıyla ödeme imkânının tanınması

Bazı uygulamaların ertelenmesi söz konusu olsa da işlemlerin birikmesi mevzuata getirilen yeniliklere vatandaşın ve mali müşavirlerin uyum sağlaması, sancılı bir süreci beraberinde getirmiş taraflar bu dönemde farklı tecrübeler edinmişlerdir.

5. METODOLOJİ

5.1. Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Çalışma, Covid 19 pandemi sürecinde, muhasebe meslek mensuplarının mesleğe dair yaşadıkları sorunları saptamak ve benzer süreçler yaşandığında alınacak önlemleri değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma saha araştırması modelinde nitel bir alan araştırmasına dayanmaktadır. Araştırmada mülakat tekniği kullanılmıştır. Mülakat tekniği *“Araştırılan konunun bütün boyutlarını kapsayan, daha çok açık uçlu soruların sorulduğu ve detaylı cevapların alınmasına imkân veren yüz yüze, birebir görüşülerek bilgi toplanmasına imkân veren bir veri toplama tekniğidir”* (Tekin ve Tekin, 2012, s.101). Bu teknik görüşmecilere kendilerini birinci elden ifade etme olanağı veren bir tekniktir. Bu sebeple sosyal bilimlerde tercih edilen yöntemler arasında yer almaktadır.

5.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Sivas ilinde bulunan SMMM’ler oluşturmaktadır. 2020 yılı itibari ile Sivas ilinde, aktif olarak muhasebe mesleğini icra eden 373 mali müşavir bulunmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise Sivas ilinde aktif olarak faaliyette bulunan 5 muhasebe meslek mensubu oluşturmaktadır.

5.3. Veri Toplama Aracı ve Veri Analizi

Çalışma verilerinin elde edilmesinde kullanılan mülakat soruları hazırlanmadan önce Sivas Mali Müşavirler Odasında üst düzey yöneticilerle ve bu konuda çalışma yapmış akademisyenlerle görüşmeler yapılmış ardından katılımcılara yöneltilmek üzere 6 adet mülakat sorusu şekillendirilmiştir. Sivas İlinde 2020 yılı itibari ile 373 adet Serbest Muhasebeci Mali Müşavir görev yapmaktadır. Araştırma verileri, 20.11 2020- 1.12.2020 tarihleri arasında yapılan mülakatlarla toplanmış olup bu görüşmeler esnasında görüşmecilerden izin istenerek ses kaydı alınmıştır. Yapılan görüşmelerde kayıt altına alınan süre toplamda 138 dakikadır. En uzun görüşme 25 dakika 10 saniye, en kısa görüşme 17 dakika 33 saniye olmuştur. Mülakat için seçilen 5 meslek mensubunun hepsi SMMM’dir. Görüşme yapılan meslek mensuplarının tamamı lisans mezunudur. Yapılan görüşmelerin yazıya dökümü sonucunda toplam 19 sayfa ve 4926 kelimelik bir çıktı elde edilmiştir.

6. BULGULAR

Mülakat sorularının genel amacı doğrultusunda mali müşavirlere mesleklerini icra ederken yaşadıkları sorunlar, Pandemi sürecinin etkileri, iletişim halinde oldukları mükellefler ve kamu kurumlarındaki iş yüklerine yönelik sorular sorulmuştur.

1) Çalışmada ekonomik anlamda yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerine yönelik sorulara, katılımcıların dördü, ciddi anlamda gelir kaybı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Gelir kaybının önlenmesi için sadece kendilerine yönelik önlemlerin yeterli olamayacağını daha büyük önlemlerin alınmasıyla kısa sürede salgının azalabileceğini ve bu durumun hayatı normalleştireceğini dolayısı ile kendi mesleklerine de olumlu yansıtacağı yönünde görüşler bildirmişlerdir. Ayrıca, devletin kendilerine destek olmalarını beklediklerini, iş hacmine göre veya hazırladıkları belge sayısına göre mali müşavirlere ödeme yapılması uygulanabilirlerdi, şeklinde görüş bildirmişlerdir. Katılımcılardan “N.E” ise herhangi bir gelir kaybı yaşamadığını belirtmiştir.

YK: “Gelir düzeyimde elbette ciddi bir azalış yaşandı bu süreç ancak mali müşavirlere devletin destek olması ile daha az kayıpla atlatılabilir di. Devlet bu süreçte aktif çalışan mali müşavirlere, yapmış oldukları işlemlerin hacmine göre ödeme yapabiliyordu. Mali müşavirler kısa çalışma ödeneğinde ve ücretsiz izin desteğinde kaç adet belge hazırlamışlar ise o sayı kadar belirli bir ücret verilebilirdi”.

AK: “Ekonomik anlamda gelir kaybı yaşadık Pandemi sürecinin başında ciddi bir kapanma yaşansaydı ekonomik etkileri bu denli yıkıcı olmazdı, bu süreçte mükelleflerin ödeme yapması hakkında zorlama yapamadık zaten çoğu mükellefe ulaşamadık. Diğer zamanlarda da tahsilatlar aksıyordu ve sorun yaşıyorduk bu süreçte kaybımız daha fazla arttı. Gelir kaybımızı önlemek için hazırlanan evraklara ücret tahsilatı yapılabilirdi, devlet bu konuda bize ek ödeme gibi bir uygulama da yapabiliyordu”.

HA: “Gelir düzeyimizde ciddi bir azalış görüldü halkımız duyarlı olsaydı salgın bu kadar uzamaz biz de çok etkilenmezdik. Süreç uzadıkça kazancımız azaldı. Mükelleflerin bazılarını hiç ulaşamadık. Ulaştığımız kişilerden de para alamadık. Telefon açıp ücret dahi isteyemeye çoğu zaman çekindik”.

SD: “Ekonomik anlamda problem yaşadık ancak bu sürecin kontrol edilebileceğini düşünmüyorum. Tüm hayatın durduğu bir noktada kimseden para talep edemedik. Ancak gelecekte hayat normale döndüğünde kayıplarımızı alabiliriz diye umut ediyorum”.

NE: “Ciddi bir gelir kaybım olmadı, bu sürecin mesleki anlamda kontrol edilebileceğini düşünmüyorum”.

2) Katılımcılara iş yükleri ile ilgili sorulan sorularda katılımcıların tamamı iş yüklerinin arttığını özellikle kısa çalışma ödeneği ve ücretsiz izin işlemlerinde zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Kısa çalışma ödeneği ile ilgili Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)’dan verileri almakta zorlandıklarını kurumda çalışan sayısının az olması sebebi ile sürecin daha da zor hale geldiğini belirtmişlerdir.

YK: “Eskiye göre iş yükünde ciddi bir artış oldu. Ancak mevzuatla ilgili zorlandığım bir konu olmadı genel anlamda istenen evrakları rahat bir şekilde hazırlayabildik. Elemanlarım bu konuda gerekli özveriye gösterdiler onların olması da benim işimi kolaylaştırdı”.

AK: “İş yükünde artış oldu özellikle çalışanlar için kısa çalışma ödeneği ve ücretsiz izin ödemelerinin başvuruları ve takipleri iş yükümüzü ciddi oranda artırdı, özellikle İş Kurdan verilerin alınması ve iletişim esnasında yaşanan aksaklıklar bizi çok zorladı. Ayrıca mükellefler ve çalışanların bizden sürekli bilgi istemeleri iş stresimizi artırdı”.

HA: “Kısa çalışma ödeneği ve ücretsiz izin ile ilgili evrakların hazırlanması iş yükümüzü ciddi anlamda artırdı” Telefonda geçirdiğimiz süre ciddi oranda arttı. Olayları işverene ve ilgili kişilere anlatma durumu bizi çok yordu. Ayrıca kurumlarda çalışanların izinli veya hasta olmaları bilgi akışını aksattı”.

SD: “İş yükümüz çok arttı kısa çalışma ödeneği ve ücretsiz izin desteği çok yorucuydu. Kısa çalışma ödeneğine sonradan dâhil olmamız, bilgi ve verileri temin etmede yaşanan sorunlar bizi çok yordu”.

NE: “İş yükümüzde artış oldu kısa çalışma ödeneği ve ücretsiz izin işlemlerini takip etmek en önemli zorluğumuzdu. Önce İŞKUR üzerinden işlemler devam edecekti sonra sürece biz dâhil olduk. İŞKUR çalışanları da işlemlerde yetersizdi esnek mesai uygulaması ve görüştüğümüz memurların izinli olması bizi çok zorladı”.

3) Katılımcılara mükellefleri ile ilgili yaşanan sorunlara yönelik sorulan sorulara, katılımcıların tamamı, mükellefler ile ilgili iletişim problemi yaşadıklarını işyerlerinin kapalı olmasından dolayı talep ettikleri evrakları alamadıklarını ve bu sebeple işlerde aksama olduğunu belirtmişlerdir. Yine çalışanların hakları ile ilgili sorunlarda sürekli olayları izah etmek zorunda kaldıklarını çoğu zaman mükelleflerin bazı sorunların çözümü olarak mali müşavirleri gösterdiklerini çalışanlara da ayrıca zaman ayırmak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir.

YK: “Mükellefler ile ilgili olarak genel anlamda sorun yaşamadık ama haklı olarak bazı mükelleflerin işyerleri kapandığından dolayı kapalı kalan dönemlerde muhasebe ve vergi olaylarında gerekli evrakları alamadık elden aldığımız evraklarda bizi çok tedirgin etti”.

AK: “Kapalı veya kısmi kapalı olan işyerlerinin evraklarını düzenleyebilmek için işyerlerinden talep ettiğimiz evrakları zamanında toplayamadık. Bir de Covid-19 virüsü bulaşanların 15 gün izolasyon da kalması işlerimizi daha da zorlaştırdı”.

HA: “Mükelleflerle ilgili bir sorun yaşamadık. Ancak olayları izah ederken çok zorlandık”.

SD: “Mükellefler ile irtibata geçemedik işleri takip eden elemanların hasta olması veya çalışamaması fatura ve benzeri evrakları almamızda zorlanmamıza sebep oldu”.

NE: “Bazı işyerlerinin kapalı oluşu ve evrakların gelmeyişi konusunda sorun yaşadık ancak şahsi bir problem yaşanmadı”.

4) Katılımcılara, bu süreçte meslek örgütlerinin işleyişi ile ilgili sorulan sorularda farklı yanıtlar alınmıştır. Katılımcıların 3 tanesi meslek örgütlerinin bu süreçte faaliyetlerini yeterli bulurken diğer iki kişi meslek örgütlerinin çalışmalarını yetersiz bulmuştur.

YK: “Meslek örgütleri klasik mesajları göndermekten başka bir icraatta bulunmadılar. Süreci iyi kontrol ettiklerini düşünmüyorum”.

AK: “Pandemi sürecinde ellerinden gelenleri yaptılar aslında, meslek örgütlerinden gerekli destek ve çalışmaları aldığımızı düşünüyorum”.

HA: “Gerekli desteği verdiler aslında, Pandemi süresince beyanname verme sürelerinin uzatılmasında etkili olabilirlerdi diye düşünüyorum”.

SD: “Meslek örgütlerinin çalışmalarını yeterli bulmuyorum”.

NE: “Gerekli çalışmalar ve açıklamalar yapıldı. Ancak bu süreçte çalışmaya bilirdik bu konuda pasif kaldıklarını düşünüyorum”.

5) Pandemi sürecinde iş ortamında kendilerinin ve çalışanlarının risk durumunu tespiti yönelik sorular da tüm katılımcıların önlem aldıklarını ancak müşterilerle diyalogda çoğu kişinin kurallara uymakta zorlandığını evrakları elden almanın gerekli olduğu durumlarda çok tedirgin olduklarını ifade etmişlerdir.

YK: “Bu süreçte her ne kadar önlem alsak da her an müşterilerle olan diyaloglarda sosyal mesafe konusuna işyeri sahipleri duyarsız kaldılar” Her yede sokağa çıkma yasağı uygulanırken biz çalışmaya devam ettik. Sürekli işe gelip gittik ve ailelerimizin sağlığını riske attık”.

AK: “Evet gerekli önlemleri almaya gayret ettik, tek zorlandığımız konu evrakların elden dolaşması sebebiyle virüs kapma korkusu ve endişe siydi”. İlerleyen süreçte bu gibi

durumların oluşması halinde nasıl önlemler alınmalı bu konuda çalışmalar yapılması gerekiyor”.

HA: “Yapacak bir şey yoktu Allah'a emanet olarak çalıştık, ancak çok gergin ve stresli günler geçirdik”

SD: “Evet gerekli önlemleri aldık, ancak gelen evraklar bizi çok tedirgin etti çok zorlandık evrakların elden gelmesi zorunlu olmasaydı bu kadar problem yaşamazdık”.

NE: “Gerekli önlemleri aldığımızı düşünüyorum, evrakların elden gelmesi bizi çok zorladı”.

6) Gelecekte böyle bir süreç daha yaşanır ve bu süreç devam ederse beklentiniz ne olur? Bu sorulara katılımcıların her biri farklı cevaplar vermiştir.

YK: “Meslek kuruluşlarından bir şey talep etmiyorum. Genel olarak talebim tüm mali müşavirlerin Maliye Bakanlığının kadrolu elemanı olması, bu statüde çalışırsak hem devletin hem de bizlerin çıkarlarının daha iyi korunacağını düşünüyorum”. Bu gibi durumlarda bağımsız olarak değil de devlet çalışanı olarak çalışmak bize daha fazla güven verir. Sağlığımız bozalsa veya vefat etmemiz durumunda ailemiz sosyal haklardan daha fazla yararlanır”.

AK: “Meslek kuruluşlarından bir beklentim yok, aşı çalışmaları için laboratuvarlar oluşturulsun aşı bulunursa ekonomik şartlar ve bizim mesleğimizin sorunları da kendiliğinden iyileşir”.

HA: “Tahsilatlarımız düzgün olarak yapmak istiyorum ve talep ediyorum. Özellikle bu gibi olağanüstü durumlarda bizim mesleğimiz çok etkileniyor. Devletin bizim alacağımız ücretle ilgili bir çalışma yapmasını ümit ediyorum”.

SD: “Mali Müşavirlik mesleğinin ne kadar önemli olduğunu muhasebe olmadan ekonominin düzgün yürümeyeceğini, mesleğimize hak edilen değerin verilmesini istiyorum. Bu süreçte zaten meslek mensubu olarak önemimiz anlaşıldı, özellikle ekonomik kriz ve salgın dönemlerinde bizlere destek sağlanmasını bekliyorum”.

NE: “Bu süreçte sürekli olarak çalışan kesimlerden birisi bizdik. Pandemi sona erece kadar çalışmamayı isterdim. Mesela Beyannamelerin ertelenebilirdi”.

SONUÇ

Dünya ticaretinin artması sonucu, işletmelerin şeffaf ve objektif olarak faaliyetlerini sürdürmeleri gereken günümüz şartlarında SMMM mesleğinin sorumlulukları ve önemi her geçen gün artmıştır. İşletmeler karar alma süreçlerinde doğru ve güvenilir bilgiye ihtiyaç duyarlar, ihtiyaç duyulan bu bilgiler ise muhasebe meslek elamanları tarafından üretilir. Muhasebe meslek mensupları bu görev ve sorumlulukları özveri ile yerine getirirken birtakım sorunlarla da yüz yüze kalmakta ve sorunların düzelmesi için beklentilere girmektedirler. 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan pandemi süreci birçok meslek gibi muhasebe meslek elamanlarını da etkilenmiştir. Yapılan bu çalışmada pandemi sürecinde muhasebe meslek mensuplarının karşılaştığı muhtemel sorunları tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır.

Mülakat tekniği ile elde edilen veriler incelendiğinde, muhasebe meslek mensuplarının pandemi sürecinde yaşadıkları sorunların büyük kısmının iş yükünün artması, yaşanan gelir kaybı, mükelleflerle ve kurumlarla yaşanan bilgi akışındaki zorluklardan kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Yapılan çalışma sonucunda, SMMM'lerin yaşadığı sorunlar ve çözüm önerileri ile ilgili aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- Yaşanan bu süreçte meslek mensuplarının iş yüklerinin arttığı özellikle kısa çalışma ödeneği ve ücretsiz izin desteği gibi uygulamalarda zorlandıkları tespit edilmiştir.

- Pandemi sürecinde meslek mensuplarının büyük kısmı gelir kaybı yaşadıklarını ifade etmişler, bu süreçte devletin kendilerine de maddi destek sağlaması gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir.

- Yaşanan salgın sürecinde meslek mensuplarının sürekli olarak çalışmaları, yasaklardan muaf tutulmaları iş stresini artırmış ve zor şartlarda özveriyle çalıştıkları tespit edilmiştir.

- Muhasebe meslek mensuplarının bir kısmı meslek örgütlerinin çalışmalarını yetersiz bulmuşlar ve özellikle ücret kaybı, beyannamelerin ertelenmesi ve diğer sorumluluklarla ilgili meslek kurumlarının daha aktif çalışması gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir.

- Çalışmanın bir diğer sonucu da mali müşavirlerin mesleki anlamda değersiz görüldüğünü ancak pandemi sürecinde mesleğin öneminin daha belirgin hale geldiği, birçok kişi ve kurumun yargılarının değiştiği kanaati oluşmuştur.

Covid 19 Pandemi süreci hem dünya hem de Türkiye açısından önemli bir tecrübe olmuştur. Çünkü teknolojinin insan hareketliliğini bu kadar yüksek olduğu bir dönemde tüm dünyayı etkisi altına alan bir salgın yaşanmamıştır bu sebeple bu dönemde tüm kurumlar, gelecekte yaşanabilecek bu gibi durumların tekrar etmesi olasılığını dikkate alarak planlar yapmalı ve önlemler almalıdırlar. Tespit edilen sorunlara yönelik önerilecek çözümler ise şu şekilde sıralanabilir.

- * Mali müşavirlerin yaşadığı sorunlardan birisi gelir kaybıdır. Bu durumu önlemek için kriz dönemlerinde muhasebe meslek mensuplarının hazırladığı belgelere göre ücret tayin edilerek bu ödeme devlet tarafından karşılanabilir. Böylelikle mali müşavirlerin gelir kaybının önüne geçilebilir.

- * Diğer bir öneri evrak takip sistemi ile elden verilecek evraklar için bir yöntem bulunabilir. Dijitalleşme yönündeki çalışmalarda bu gibi durumlarda dikkate alınarak çözümler üretilebilir ve böylece salgın anında mali müşavirlerin daha güvenli ortamda çalışmaları sağlanabilir. Ayrıca kişilerin evrak takibi için dolaşmalarıda azaltılmış olur.

- * Kurumlarda yaşanan iletişim problemi için kurumlarda, uzman kişilerden oluşan danışma masası oluşturulabilir ve bu kişilere telefon ve diğer iletişim araçları ile ulaşılması sağlanabilir.

- * Yaşanan bu sorunların tekrar etmemesi veya en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin tespit edilmesi için meslek kuruluşlarının, akademisyenlerin, mükelleflerin ve ilgili kurum temsilcilerinin yer aldığı toplantılar düzenlenebilir. Yapılacak çalışmalarda yüz yüze gelinmese dahi mevcut sorumluluklar nasıl yerine getirilir bununla ilgili görüşler alınarak teknolojik alt yapı çalışmaları ve yazılımlar oluşturulabilir.

Mali müşavirler 2020 yılında yaşanan pandemi sürecinde tüm zorluklara rağmen özverili bir şekilde çalışmışlar ve zorlukların üstesinden gelmişlerdir. Bu süreçte mesleğin önemi daha belirgin hale gelmiştir. Yapılan bu çalışma pandemi sürecinde serbest muhasebeci mali müşavirlerin karşılaştıkları sorunları tespit etmek ve çözüm için önerilerde

bulunmak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmamızın literatüre ve meslek kuruluşlarına iyi bir kaynak olacağı umut edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Altan, M. (2004). Muhasebecilik Mesleğinin Toplumda Algılanma Biçimi Üzerine Bir Araştırma. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (11), 29-54.
- Ardahan, F. (2010). Hizmet Üretiminde Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirlerin Mesleki Problemleri, Mesleği Algılama Biçimleri ve İş Tatmin Düzeyleri: Antalya Örneği. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 10(19), 100-138.
- Aydemir, O. (2015, Temmuz). Muhasebe Meslek Mensuplarının Karşılaştıkları Sorunlar ve Beklentiler. Muhasebe ve Finansman Dergisi (Mufad), 71-84.
- Civelek, M. A., & Durukan, M. B. (1997). Günümüz Koşullarında Muhasebe Mesleği ve Meslek Ahlakı. 11. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, Muhasebe Denetimi Mesleğinde Yetkiler, Sorumluluklar ve Meslek Ahlakı. İsmmo Yayınları, Sayı:20, Ss.31-13.
- Şahin, O.(2020). Covid-19 Salgını Sebebiyle Alınan Vergisel Tedbirler, 15 Nisan 2020, [Http://www.maliyepostasi.com/covid-19-salgini-sebebiyle-alinan-vergisel-tedbirler-1](http://www.maliyepostasi.com/covid-19-salgini-sebebiyle-alinan-vergisel-tedbirler-1) Erişim tarihi:09.11.2020
- Dizman, Ş., & Güney, S. (2015). Muhasebe Meslek Mensuplarının Sorunları Kamu'da Karşılaşılan Olumsuzluklar ve Beklentiler: Erzincan İli Uygulaması. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl, 3, 97-110.*
- Durmuş, A. F., & Sekizsu, H. (2017). Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Değerlendirmeleri ve Sorunlarının Analizi: Malatya İli Örneği. International Journal Of Academic Value Studies, 3(16), 429-438.
- Ede, Y, Karahan, M. (2020). Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Meslek Mensuplarının Mesleki Faaliyetlerinde Karşılaştıkları Sorunlar ve Beklentileri: Gaziantep Uygulaması. *İzmir Ymmo Dergisi, 2 (2), 115-128.* Retrieved From
- Gökgöz, A., & Zeytin, M. (2012). Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Faaliyetlerinde Karşılaştıkları Sorunlar ve Beklentileri: Bilecik ve Yalova İlleri Uygulaması. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17, 477-493.
- Gülçin, K. (2018). Muhasebe Mesleğinin Gelişimi ve Meslek Mensuplarının Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(58), 669-682.*
- Gündüz, M., & Özen, E. (2016, Nisan). Muhasebe Meslek Mensuplarının Sorunları ve Mesleki Memnuniyetlerinin Analizi: Uşak İli Örneği. Muhasebe ve Finansman Dergisi (Mufad), 67-90.
- Hepaksaz, E. (2018, Haziran). Vergi Mükellefi- Mali Müşavir İlişkilerinde Yetki- Sorumluluk Sorunsalı (Genel Sorunlar ve Bazı Yargı Kararları Işığında Değerlendirmeler). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20(1), 233-251.
- Kalaycı, Ş., & Tekşen, Ö. (2006). Muhasebecilik Mesleğinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Isparta İl Merkezi Uygulaması. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (31), 90-101.

- Karasioğlu, F., Alagöz, A., Allahverdi, M. (2018). Türkiye’de Muhasebe Meslek Elemanı Niteliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 17. Uık Special Issue, 19-40.
- Kizil, C., Aslan, T., & Kızay, Ö. (2019). Muhasebe Meslek Mensuplarının Sorunları ve İlgili Çözüm Önerileri: Kocaeli Örneği (Problems of Accounting Professionals and Related Suggestions for Solution: Kocaeli Sample). *Balıkesir Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası İda Academia Muhasebe ve Maliye Dergisi (Chamber of Certified Public Accountants of Balıkesir İda Academia Journal of Accounting and Public Finance)*, Cilt, 23-37.
- Raepers, N., & Çallıalp, N. (2016). Mali Müşavirlik Mesleğinin Değeri ve Kamusal Faydası. Sorumlu Vergicilik, 184-191.
- Sayım, F., & Usman, Ö. (2016). Muhasebe Mesleği İçin Mesleki Durum Analizi Kriterlerinin Belirlenmesi. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 6(12), 105-122. S.107
- Şakir Dızman1 Selami Güney2 Muhasebe Meslek Mensuplarının Sorunları Kamu’da Karşılaşılan Olumsuzluklar ve Beklentiler (Erzincan İli Uygulaması) 98
- Şendurur, U., Çelik, Y. (2020). Muhasebe Meslek Mensuplarının Karşılaştığı Sorunlar ve Beklentileri: Muş Ve Ağrı İlleri Örneği. Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, 13 (1), 25-50.
- Şendurur, U., & Çelik, Y. (2020). Muhasebe Meslek Mensuplarının Karşılaştığı Sorunlar ve Beklentileri: Muş ve Ağrı İlleri Örneği. Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, 13(1), 25-50.
- Tekin, H., Tekin, H. (2012). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. İstanbul University Journal Of Sociology, 3 (13), 101-116. Retrieved From <https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Pub/İusosyoloji/İssue/521/4777>
- Topgöl, S., (2020). Covid-19 Salgını ile İş Hukukundaki Kısa Çalışma Uygulaması ve Kısa Çalışma Ödenegine İlişkin Güncel Gelişmeler, *Akdeniz Üniversitesi, Manavgat Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü*, 1-16. [Http://www.dergikaratahta.com/files/17/1.Pdf](http://www.dergikaratahta.com/files/17/1.Pdf)
- Tuğay, O ve Tekşen, (2014), “Muhasebe Meslek Mensuplarının Sorunları: Burdur İlinde Bir Araştırma”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.19, S.1, Ss. 223-232
- Yardımcıoğlu, M., Karahan, M. ve Yoruk, A. (2019). Dijitalleşme ışığında muhasebe mesleğinin geleceği. Muhasebe Enstitüsü Dergisi - Journal of Accounting Institute, 61, 35-46.
- Yılmaz, B., Dölen, T., & Murat, A. (2016). Yerel Finansal Raporlama Çerçevesinin Muhasebe Meslek Mensupları Açısından Değerlendirilmesi: Ankara İli Meslek Mensupları Uygulaması. Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, 9(3), 297-326.
- Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odalar Birliği (TÜRMOB), <https://turmob.org.tr/> (Erişim Tarihi: 06.10.2020)
- Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), <https://www.iskur.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 06.10.2020)